

„Lehet-e a tanulásból elsajátítás?”– ez Ottó István kötetben bemutatott munkájának központi kérdése, mellyel bevezeti az olvasót a konnekcionista tanuláselmélet világába. A konnekcionista tanuláselmélet szerint bármilyen emberi tevékenység, legyen az egyszerű vagy összetett, felfogható „elméleti neuronok” összjátékának. Ezek a neuronok azonban önmagukban semmit nem érnek, így szükséges az őket összekötő, az egyes tevékenységek elvégzését biztosító idegrendszeri hálózat. E hálózat működése során tárta fel a következő, az idegennyelv-oktatáshoz kapcsolódó jelenségeket: a nyelvi elsajátítás folytan kompetenciák, potenciálok alakulnak ki, amelyek aktívan felhasználhatók más műveletek, például a célnyelven történő interakciók során. Ezzel szemben a tanulási folyamat közben olyan belső monitorkok jelennek meg, amelyek folyamatosan ellenőrzik a nyelvhasználatot, és amelyek kapcsolatban állnak a Stephen Krashen által ismertetett monitormodellel (‘moni-

tor hypothesis’): a tudatos erőfeszítéssel létrejött (értsd: megtanult) idegen nyelvi ismeretek kizárólag ellenőrző szerepet tölthetnek be a beszédben.

Jelen tanulmánykötet érdekes és megfontolásra érdemes kutatásokat, kutatási eredményeket, valamint lehetséges kutatási célokat vázol fel. A kötetet – nyelvezete folytán – leginkább angoltanárok és nyelvészek forgathatják haszonnal, de tartogathat érdekességeket a fordítók és a nyelvpolitikai szakértők számára is.

Horváth, J. és Medgyes, P. (2014, szerk.): *Studies in Honour of Marianne Nikolov*. Lingua Franca Csoport, Pécs.

Kárpáti László

Eszterházy Károly Főiskola
Neveléstudományi Doktori Iskola
PhD-hallgató, angoltanár, fordító-tolmács

Honnan hová tartunk?

Iránytű a szociális fejlődés segítéséhez

Napjainkban egyre gyakrabban halljuk a 'szociális kompetencia', 'szociális nevelés', 'proszociális viselkedés' kifejezéseket. Az iskolai gyakorlatban a tudás átadása, a tanulásszervezés mellett előtérbe került a szociális kompetencia fejlesztése. Egyre több tanulmány jelenik meg a szociális neveléssel kapcsolatban, ám számos cikk pontatlanságokat tartalmaz. Többek között ezért volt égető szükség egy olyan szintetizáló munkára, ami az eddigi részeredményeket szélesebb kontextusba helyezve újabb összefüggésekre hívja fel a figyelmünket. Mit is jelentenek a fenti fogalmak és hogyan segíthető a gyermekek proszociális viselkedésének fejlődése? A témában való eligazodásban segít Zsolnai Anikó legújabb könyve, A szociális fejlődés segítése.

A globalizáció egyik nemkívánatos velejárója a szociális kohézió, a társas viselkedést meghatározó szociális kompetencia szintjének csökkenése,

írja a kötet előszavában a szerző. Ebben a megváltozott környezetben a család egyre kevésbé képes ellensúlyozni a külső világ hatásait, nem tud maradéktalanul megfe-

lenni fő feladatának, a pozitív szocializáció segítésének. Így jóval nagyobb szerep hárul az iskolára, ám a tudatos fejlesztéshez szükséges a szociális nevelés elméleti keretrendszerének, módszertanának ismerete. A szerző célja, hogy pedagógiai szempontból elemezze a szociális kompetenciával kapcsolatos kutatások eredményeit, bemutassa a legújabb nemzetközi és hazai segítő-fejlesztő kísérletek tapasztalatait. A 273 oldalas, két fő részből álló könyv szerkezete jól felépített, nyolc fejezete logikusan egymásra épül. Az öt fejezetről álló első rész a szociális fejlesztés elméleti kereteit foglalja össze. A könyv második részében a szerző az elmúlt másfél évtized kutatási eredményeit, nemzetközi és hazai kísérletek tapasztalatait foglalja össze, kijelölve a kutatás további lehetséges területeit, felvázolva az iskolai szociáliskompetencia-fejlesztés során használható módszereket, programokat.

Az első fejezet (*A szociális kompetencia értelmezési keretei*) a szociális kompetencia különböző definícióit mutatja be, összehasonlítja az elmúlt évtizedek alatt született szociáliskompetencia-modelleket. Eleinte a kutatók a modellekben ugyan alkotó elemként tekintettek az érzelmi összetevőkre, azonban a kognitív összetevőkre helyezték a hangsúlyt. A Rose-Krasnor-féle prizmamodell az interakciók hatékonyságából kiindulva szemléli a szociális kompetenciát, míg Halberstadt, Denham és Dunsmore az affektív-szociális kompetencia működésére az érzelmi megnyilvánulásokról következtet. Az integratív szociáliskompetencia-modellt (*Zsolnai és Kasik, 2009*) a szociális-érzelmi és a szociális-kognitív alrendszerek alkotják. A modell öt fő pszichikus összetevője: (1) a szociálisérdek-érvényesítő képességek (együttműködés, segítség, versengés, vezetés), (2) az érzelmi képességek (érzelmek felismerésének, kifejezésének, megértésének és szabályozásának képessége), (3) a szociálisprobléma-megoldó gondolkodás, (4) a megküzdési stratégiák és (5) a szociális kommunikáció.

A második fejezet címe *Az érzelmek szerepe a szociális kompetencia működésében*.

Itt a szerző az érzelmi kompetencia meghatározásait, fejlődését és a fejlődésre közvetlenül ható tényezőket veszi górcső alá, kiemelve a szülői modellnyújtás szerepét, valamint a gyermeki érzelmekre adott szülői és tanári reakciók hatását. Majd az érzelmi és a szociális kompetencia – különösen kisgyermekkorban meglévő – szoros kapcsolatát mutatja be.

A harmadik fejezet a kötődésemeléttel foglalkozik, a kötődés szerepét vizsgálja az érzelmi kompetencia fejlődésében. A kötődés természetének, az elsődleges (anya és gyermek/gondozó közötti) kötődés eredetét, okát magyarázó pszichológiai elméletek bemutatását követően a kötődés egyes életkorokra jellemző vonásait vázolja fel.

A következő fejezet a szociális kompetencia fejlődését mutatja be gyermek- és serdülőkorban. A fejezet elején a könyv írója a társas fejlődést, azaz a szociális kompetencia kialakulását meghatározó intraperszonális és interperszonális tényezőket elemzi (pl. a gyermek idegi és agyi fejlődése, nyelvi-kommunikációs fejlődés, család, osztály és pedagógus). E tényezők összhatása eredményezi az egyén egyes szituációkban megfigyelhető szociális viselkedését, melynek két alapvető formája az agresszió és a proszociális viselkedés. Az ötödik fejezet címe *A szociális kompetencia alkotóelemei: szociális készségek és képességek*; e fejezet a fogalmak meghatározását tűzi ki célul, és nagymértékben támaszkodik a szociális kompetencia Nagy József-féle meghatározására (*Nagy, 2001*). Zsolnai Anikó szerint a szociális kompetencia két összetevője, a szociális készségek és képességek nemzetközi vizsgálata még sok kérdést tisztázatlanul hagyott, azonban valószínűsíthető, hogy az alábbi szociális képességek, készségek együttes megléte eredményez hatékony szociális viselkedést: (1) szociálisprobléma-megoldó képesség, (2) szociálisérdek-érvényesítő képességek, (3) a megküzdési stratégiákat irányító képességek és (4) a szociális kommunikációban közreműködő képességek. A fejezet második részében a több százra tehető szociális

készségeket csoportosítja a könyv írója különböző szempontok szerint, hangsúlyozva, hogy ezek teljes rendszere még feltáratlan.

A három fejezetből álló második részben a szerző az elmúlt másfél évtizedben végzett hazai empirikus eredmények bemutatására vállalkozik. A Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetében végzett kutatások során három fő kérdésre keresik a választ: (1) A szociális kompetencia mely alkotóelemei fejleszthetők az iskolában? (2) Melyik életkorban célszerű a fejlesztést végezni? (3) Az egyes életkorokban melyek a leghatékonyabb fejlesztési eszközök, módszerek?

A hatodik fejezet a szociális kompetencia mérési lehetőségeinek problémakörét járja körül, bemutatva a vizsgálatok két fő irányát ('behavioral assesment', 'behavioral process') és a mérések tradícióit. A leggyakrabban alkalmazott mérési technikák az interjú, a megfigyelés, az önjellemzés, a szociometria és a (ritkábban alkalmazott) mérőskálák. A szerző úgy véli, a mérések során célszerű többféle eljárást alkalmazni, több értékelőt (szülők, pedagógusok, társak) bevonni. A diagnosztikus értékelés jól alkalmazható a szociális készségek, képességek mérésére, azonban ehhez fontos a fogalmak és a köztük levő kapcsolatok pontos tisztázása.

A hetedik, *A szociális kompetencia alkotóelemeinek vizsgálata hazai kutatások tükrében* című fejezet az 1990 óta lezajlott vizsgálatokat összegzi. Ezek eredményei szerint a szociális készségek elsajátítása nem zárul le serdülőkorban, ezért fontos annak kutatása, mely életkorú gyerekek érzékenyek leginkább a fejlesztésre, és milyen eszközök, módszerek a leghatékonyabbak a fejlesztés során. A 12 és 16 évesek körében végzett vizsgálat során három kérdőívet alkalmaztak: Big Five Questionnaire, Intellectual Achievement Responsibility, Kötődés Kérdőív, emellett a mérés során sor került a BFQ személyiségteszt hazai adaptációjára is. Az eredmények szerint a mintában szereplő lányok együttműködőbbek voltak, mint a fiúk. Fontos, hogy az extroverzió,

az érzelmi stabilitás és a nyitottság a gyermek életkorától és nemétől független stabil személyiségjegyek, ezért nem azokat, hanem a szociális készségeket érdemes fejleszteni. A 2003 és 2005 között végzett keresztmetszeti és longitudinális mérések során 1398, főleg hátrányos helyzetű 10–13 éves tanulót vontak be a vizsgálatba. A kutatás kimutatta, hogy a szociális készségek tudatos fejlesztés nélkül nem fejlődtek.

Az utolsó, *A szociális készségek és képességek fejlesztése az óvodában és az iskolában* című fejezet bemutatja a szociáliskészség-fejlesztés történeti gyökereit, főbb koncepcióit, a közel 50 év alatt létrejött kutatási és fejlesztési programokat. A fejlesztés előtt a gyerekek szociális készségeinek fejlettségét a következő módszerekkel lehet felmérni: tanári kérdőívek és interjúk, a gyerekek viselkedésének megfigyelése, szociometriai értékelés és problémamegoldást mérő feladatok. Ezt követően kezdődhet a fejlesztés, a leggyakrabban alkalmazott technikák: modellnyújtás, problémamegoldás, megerősítés, szerepjáték és történetek megbeszélése. Ezután a szerző a szociális készségek és képességek iskolai fejlesztésének nemzetközi és hazai gyakorlatát ismerteti. Az integratív szemlélet térnyerésével egyre nő a szülők és pedagógusok bevonását célzó szociálisképesség-fejlesztő programok száma. A tanárok proaktív osztályvezetői módszereket, interaktív tanulási technikákat, kooperatív tanítási módszereket sajátíthatnak el; a szülők tanulási készséget fejlesztő, illetve a droghasználat rizikóját csökkentő módszerrel ismerkednek meg. A gyerekek szociális és emocionális fejlesztése során a kommunikáció, döntéshozatal, tárgyalási technikák, konfliktusmegoldás és a visszautasítás fejlesztése a leginkább hangsúlyos terület.

Magyarországon – a nemzetközi gyakorlattal szemben – igen kevés fejlesztőprogram és fejlesztő könyv áll a pedagógusok rendelkezésére. Ezek között említhető az életvezetési ismeretek és készségek óvodai és alsó tagozatos fejlesztését segítő program (*Csendes, 1997*),

két fejlesztő könyv iskolások számára (Konta és Zsolnai, 2002; Gádor, 2008), egy serdülőkorúak fejlődését segítő program (Sütő, 2005), és egy óvodások, alsó tagozatosok fejlesztését segítő módszertani kiadvány (Zsolnai, 2006). Továbbá a DIFER-programcsomag részeként Zsolnai Anikó kidolgozott egy 4–8 éves gyerekek szociáliskészség-fejlesztésére alkalmas programfüzetet (Zsolnai, 2006). A programot Józsa Krisztián vezetésével próbálták ki kétéves fejlesztés során, a DIFER-hez kapcsolódóan. A kísérlet azt mutatta, hogy a hátrányos és a nem hátrányos helyzetű gyerekek fejlődése közel azonos mértékű, a szociális készségek fejlettségére a családi háttér jelentős hatással bír. A fejezet utolsó részében egy 7–8 évesek körében zajlott hazai program célját, szerkezetét, módszereit mutatja be a szerző. Az 1998-ban indult kétéves kísérleti program eredményei szerint a szociális készségek hatékonyan fejleszthetők az iskolában zeneterápiás elemekkel ötvözött játékok, gyakorlatok segítségével.

Az ismertetett könyv egy aktuális témával, a szociális fejlődés kérdéskörével foglalkozik, ezért rendkívül hasznos segítség a tanár szakos hallgatók, a doktoranduszok és a gyakorló tanárok számára. A felsőoktatásban tankönyvként is használható kötet további értékei: az egyes fejezeteket összegzés zárja; igényes szaknyelven, ugyanakkor könnyen érthetően íródott. A tanárok megfelelő szakmai ismeretei kulcsfontosságúak a minőségi oktatás és nevelés során, ehhez járul hozzá ez a kötet. Bizom benne, hogy sok pedagógus, szülő, kutató támasza lesz a nevelésben, és ahogy számomra, úgy az oktatásügy iránt érdeklődők, döntéshozók számára is hasznos olvasmányul szolgálhat Zsolnai Anikó e hiánypótló műve. Minden család könyvespolcán ott a helye!

Zsolnai Anikó (2013): *A szociális fejlődés segítése*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Irodalomjegyzék

Anderson, P. L. (2000): Using literature to teach social skills to adolescent with LD. *Intervention in School and Clinic*, 35. sz. 271–279.

Csapó Benő és Zsolnai Anikó (2011, szerk.): A kognitív és affektív fejlődés diagnosztikus mérése az iskola kezdő szakaszában. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Csendes Éva (1997): *Életvezetési ismeretek és készségek (I–IV. osztály)*. Calibra Kiadó, Budapest.

Damasio, A. R. (1995): Toward a neurobiology of emotion and feeling: operational concepts and hypotheses. *The Neuroscientist*, 1. sz. 19–25.

Gádor Anna (2008, szerk.): *Tanári kézikönyv: A szociális kompetenciák fejlesztése 1–12. évfolyamon*. Educatio, Budapest.

Konta Ildikó és Zsolnai Anikó (2002): *A szociális készségek játékos fejlesztése az iskolában*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Lamb, M. E. (1993): First moral Sense: an examination of the appearance of morality related behaviors in the second years of life. *Journal of Moral Education*, 2. sz. 97–110.

Nagy József (2007): *Kompetenciaalapú kritériumorientált pedagógia*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Nagy József, Józsa Krisztián, Fazekasné Fenyvesi Margit és Vidákovich Tibor (2002): *Az alapkészségek fejlődése 4–8 éves korban*. OKÉV, KÁOKSZI, Budapest.

Nagy József és Zsolnai Anikó (2001): Szociális kompetencia és nevelés. In: Báthory Zoltán és Falus Iván (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Osiris Kiadó, Budapest. 251–269.

Semrud-Clikeman, M. (2007): *Social competence in children*. Springer, New York.

Sütőné Koczka Ágota (2005): *Szociális készségek fejlesztése kamaszkorban*. Trefort Kiadó, Budapest.

Tóth Edit és Kasik László (2010): A szociális kompetencia fejlesztésének főbb koncepciói és a pedagógusok szerepe a fejlesztésben. In: Zsolnai Anikó és Kasik László (szerk.): *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Vaughn, S. (1987): TLC – teaching, learning, and caring: Teaching interpersonal problem-solving skills to behaviorally disordered adolescent. *Pointer*, 3. sz. 25–30.

Zsolnai Anikó és Kasik László (2010, szerk.): *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Zsolnai Anikó (2006): *A szociális fejlődés 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Zsolnai Anikó (2003, szerk.): *Szociális kompetencia – társas viselkedés*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Zsolnai Anikó (2001): *Kötődés és nevelés*. Eötvös Könyvkiadó, Budapest.

Zsolnai Anikó (1999): *Összefüggések a szociális kompetencia egyes komponensei, a tanulási motívumok és az iskolai tudás között*. JATE Press, Szeged.

Zsolnai Anikó és Kasik László (2008): *A szociális kompetencia integratív modellje*. SZTE Neveléstudományi Intézet (kézirat).

Vígh-Kiss Erika Rozália

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola
PhD-hallgató

Cigány rulett

A kétezres évek végén megrázó sorozatgyilkosságok történtek: cigányokat gyilkoltak. Miért tették? Milyen haszonnal kecsegtettek a szörnyű tettek? Morális okokból – a közélet megtisztítása érdekében –, szórakozás helyett vagy voltak egyéb indokok is? Mindezt nem tudjuk máig sem, amikor a tettesek fellelése és megbüntetése érdekében már lezárultak a perek. A közelmúltban perújrafelvételről szólnak a hírek. Talán nem sikerült mindent tisztázni?

Tábori Zoltán *Cigányrulett* című könyve nem a tettesekről, hanem a potenciális és a tényleges áldozatokról szól. Nem valódi vagy álszent részvétellel mutatja be őket, nem is a konkrét indítékokat keresi, hiszen ilyen tetteknek elfogadható indoka nem lehet. A szerző végiglátogatta a helyszíneket, beszélt – ha tudott – a szomszédokkal, rokonokkal, az érintett falvak vezetőivel és polgáraival. Nem a gyilkosok után nyomozott, hanem arról igyekezett képet adni, hogyan éltek és élnek ott a cigányok és nem cigányok, ahol ezek a brutális tettek történtek. Az áldozatok közül „büntelen” csak egyetlen apa és kislánya volt. Többségük a falvak munka nélkül tengődő, vagy többé-kevésbé illegális forrásokból jövedelmet szerző cigány családokból került ki. Olyan feltűnést kereső és gyakran ellenszenves embereket gyilkoltak meg, akiknek jogszerű megbüntetésével akár egyet is érthetnénk. Ez a történet egyik zavarba ejtő szála, és az írói munka egyik legfontosabb vonása. A kiválasztott áldozatok zöme talán rászolgált valamilyen büntetésre – de nem arra, hogy az éj leple alatt odaosonó gyilkosok prédája legyen. A véttlen áldozatok a több-

nyire nyomorgó cigány közösségek, a városok és falvak szélén meghúzódó telepeken élők, akik nem tudhatják, mikor sújtanak le éppen rájuk a gyilkosok vagy éppen a gyilkosra vadászók.

Tizenegy (!) faluban történtek gyilkosságok, mire elfogták a tetteseket. (Talán nem mindegyiket, hiszen újabb tárgyalások kezdődnek. A gyilkosságok során végig jelen volt a gyanú, hogy nem minden tettes ellen indult eljárás.) A helyszínek többnyire az Alföld mélyén fekszenek, Pest megyétől Borsodig, egy-egy Baranya és Zala megyei kivétellel. Valamennyi helyszín falu, ahol az emberek korán fekszenek. A cigány lakosság a falu szélén fekvő házakban él, zömmel egykori kisebb parasztházakban, ahonnan a mezőgazdaság tönkremenésével költöztek el a mozdulni tudók. A faluközpontok módosabb lakói alig tudnak valamit a bűncselekményekről, ha tudnak is, beszélni nemigen akarnak róla. Gyakran rosszabb, ha megszólalnak, mert egyikük-másikuk mint ha nem is ítélné el olyan nagyon a bűncselekmények elkövetőit. Azok a családok, ahonnan az áldozatok kikerültek – az egyetlen apa-gyermek áldozat kivételével